
HUKUK KLİNİĞİ

Hukuk seminerlerinin faydaları - Hukukçuların " ameli hukuk hayatı. " ile temasa gelmeleri zarureti - Üniversite-lerde öğrenilen nazariyeler, ameli hayatta, hayalî bir âlemden gelen lahutî seslere benziyor - hekimler hukuk-çulardan daha iyi yetişiyor - Hukuk kliniği fikrinin nere- den çıktığı - Fransada içtihat klinikleri müesseseleri - eski hukuk seminerlerinin noksanları - Hukuk kliniklerinin hü- kûmet elile teşkili lüzumu - İtalyada Adliye Vekâletinin hâkimler hakkındaki bir teşebbüsü - Tecrübî piskololoji, mahkeme psikolojisi kursları - İtalyada bir avukatın hâkim ler hakkında yazdığı kıymetli bir eser.

Hukuk kliniği ifadesi yenidir; fakat fikir hayli eskidir. Ev- velce hukuk kliniklerine az çok isabetli bir fikirle, hukuk se- minerleri yahut hukuk mahfelleri deniliyordu. Bu gibi müesse- selerin zaruretini hissettiren sebepler malûmdur. Bizim Üniver- sitelerimizde okutulan hukuk mücerred bir ilimdir. Bir hukukî prensip, ilmen hazırlandığı sırada, ekseriya hakikatten, realite- den uzaklaşıyor, derece derece inkişaf ve tekâmül ederek me- tafizik semalara doğru yükseliyor. Oralarda yaşamağa çalışı- yor. Prensip ihtilâfları, anlayış ve düşünce farkları, tarihî tet- kikler, idealler taharrisi ve tesbiti, bir takım doğmatik iddia- lar, hadiseleri ve meseleleri bir nizam altına almak ihtiyaçları, Kuntze'nin dediği gibi, bir çok esaslı nazariyelere, semaya doğ-

ru kurulmuş ve üzerinde, çok aşağılarda bulunan mütevazı beşeriyet için çok yüksek olan fikirleri uzlaştırmak maksadile bir takım meleklerin inip çıktıkları bir merdiven manzarası veya hissi vermektedirler. Halbuki hukuk bir iyilik ve hakkaniyet sanatıdır : *Ars boni et aequi*. Fakat hakikatte bu tarife uygun olan hukuk değil, mahkeme içtihatlarıdır (*giurisprudenza*). İçtihatların teessüsüne hizmet etmeyen ve insanlar arasında adelin en iyi şekilde tatbikını kendisine hedef yapmamış olan Hukuk beyhudedir. Aristokratik bir fikir yorgunluğundan başka bir şey değildir. Bunun içindir ki Hukukçuların realitelerle, ve işlerin her günkü hareketlerinden, gösterdikleri krizlerden bu işler üzerinde çıkan ihtilâflardan, mahkemelerdeki faaliyetlerden, avukat ve noter bürolarında cereyan eden hadiselerden müteşekkil olan "Amelî hukuk hayatı" ile temasa gelmeleri zarureti duyulmaktadır. Bu yorucu, maddî ve mütevazı "amelî hayat" içinde büyük ve meşhur Üniversitelerde öğrenilen nazariyeler mefhumlar, uzak, gayri maddî ve hayalî bir âlemden gelen lahutî seslere benzemektedir. İşte mektepten yeni çıkmış olan bir gencin bulunduğu vaziyet budur. Halbuki mektepten yeni çıkmış olan bir genç hekim, ilminin büyük bir kısmını hastahanelerde hastaların yatakları başında öğrenmiştir ki buralarda tedrisat hem nazarî ve hem pratiktir. Bu suretle genç doktor mektepten hayata hazır olarak çıkmaktadır. Neden hukuk mezunları için de böyle yapılmamalıdır? İşte hukuk kliniği fikri buradan doğmuştur. Fransada avukat *Robert Maureaux*'nın idaresi ve *Henry Capitan*'nin himayesi altında "*Les écoles polytechniques du Palais de Justice*," nezdinde böyle bir müessese kurulmuştur. İsmi de "*Institut clinique de jurisprudence*," dır. Bon-necase de "*Clinique juridique et facultés de Droit*," ünvanlı eserinde böyle bir kurumun faydalarını izah etmiştir. İtalyada da "*Carnelutti*" "*Clinica del diritto*" isimli yazısında bu fikrin çok ateşli bir müdafî ve tarafdarı olmuştur. Fakat bu müellif te kabul ediyor ki hukuku pratik olarak görmek ve bilmek demek, mahkeme kararları ile halledilen ihtilâflı meseleleri yani marazlı hadiseleri bilmek değildir; belki çok kerre kazaî ihtilâflara meydan vermeyen ve hukukî hayatın bünyesini, nescini teşkil eden ve normal bir şekilde yürüyen hukukî münasebetleri, banka ve borsa işlerini de görmek ve bilmek lâzımdır. Yani yalnız hukuk kliniğini değil onun fizyolojisini de tanımalıdır.

Bu noktâî nazardan eski "Hukuk seminerleri" tabiri daha

şümüllü olduğu için daha doğru idi; yalnız bu müesseselerin bir kusuru, bir noksanı vardı; gençleri realitelerle, hakikî hayat ile temasa getirmiyordu. Onlara masa başında düşünülmüş ve hazırlanmış meseleler veriyordu. Hukuk mektebinden mezun olan bir genç, bir mücerret nazariyeyi, bir hukukî formülü, maddî bir münasebete tatbik etmeği biliyordu. Fakat bu maddî hakikî bir münasebet olmaktan ziyade tetkik ve ihzar edilen bir takım sun'î münasebetlerden ibaret idi. Hal için talebeye verilen bu meseleler, gayet fevizli bir saha olan mahkeme sahasındaki mücadelelerden çıkan ve evvelden görülmesi mümkün olmıyan hukukî ihtilâtları ihtiva etmiyordu. Banka hukukunu iyi öğrenebilmek için bir talebe, hiç olmazsa bir bankayı görmeli, mekanizmasını, nasıl çalıştığını bilmeli, tanımalı ve teşkilâtı hakkında malûmat edinmelidir. Yer, deniz, hava nakliyat işleri ve borsa işleri hakkında da böyledir. Büyük teşebbüslerin ve iktisadî teşekküllerin ne suretle faaliyette bulduklarını filen görmedikçe ve tanımadıkça hukuken tabi buldukları nizamı tam bir şekilde kavramak mümkün değildir. Darülfünunların hukuk doktoru yetiştirip avukat ve hâkim yetiştiremedikleri hakkındaki iddia, bu noksanları çok güzel ifade etmektedir.

Bu hukuk kliniklerinin ve seminerlerin lüzumu hakkında hiç bir ciddi ihtilâfın mevcut olduğunu veya olacağını zannetmiyorum. Çünkü talebeleri, istikbalin hâkimleri, avukatları, noterleri vazii kanunları yapacak olan bu gibi müesseselerdir. Ancak, istenilen şey bu müesseselerin, bazı hususî teşebbüslerle şurada burada tesis edilmesi değil, belki hükûmetin yardım, teşvik ve kontrolü altında muhtac oldukları vasıtalarla techiz edilmiş oldukları halde, sabit bir şekilde kurulmalarıdır. Çünkü bu gibi müesseseler daha küçük merkezlerde bulunduğu halde daha mühim merkezler bunlardan mahrumdur. Sebebi de hükûmet elile tesis edilmemelerindedir. Birkaç gün evvel, gayet basit bir vasıtaya müracaat edilerek bazı şeyler yapıldığına şahit olduk. Yani Adliye Nazırı *Solmi* hâkimler için bir tamim yaptı. Kanunumuzun hâkimlik vazifesi deruhte edilmezden evvel bu sanatı öğretmek için adli samiler (stajiyerler) usulünü ihdas ettiği malûmdur. Halbuki hâkimin teknik ve psikolojik yetiştirilmesine hizmet için konulmuş olan bu devreye pek az ehemmiyet verilerek, adli hayatın gösterdiği ihtiyaçlar dolayısıyla, bu adli dinleyici ismi verilen stajiyerlerden hemen istifade yolu bulunmuştur. Şimdi Adliye Nazırı bu usulün menşesine rucu ederek

sebebi ihdasına sadık kalmak için, adli dinleyicilerin, birçok adliye dairelerini ihtiva eden merkezlerde, küçük gruplar halinde toplanmalarını emretmekte ve bunların başına tecrübeli bir hâkim koymaktadır. Bu hâkim onlarla meşgul olmaktan başka hiçbir vazife görmeyecektir. Bu nazik vazifenin ehemmiyetini müdrik bulunacak olan hâkim bu stajiyerlere Adli faaliyetin her şubesini gösterecek, onları hukuk ve ceza mahkemeleri cel-selerinde hazır bulunduracak, müddeiumumilik faaliyeti ile diğer adli dairelerin işlerini bilfiil öğretecektir. Onlara bu dairelerin mekanizmalarını anlatacak, bilâhare hâkim sıfatile yapacakları muameleleri onlara şimdiden yaptıracak, verdikleri kararları, filen vazife gören hâkimlerin kararlarile karşılaştıracak, onları tenkid edecek, hakikî davaların tetkik ve muhakemesini onlara yaptıracak ve bu suretle kazaî ve pratik malûmatlarını arttıracaktır. Bundan başka profesyonel ahlâk ve karakterlerinin teşkili hususuna da çok ehemmiyet verecektir. Müstakbel hâkimlerin iffet ve namusu çalışkanlık, ihtiyatkârlık ve fedakârlık hisleriyle mücehhez olmasına dikkat edecektir. Bu suretle staj müddeti geçtikten sonra, bu gençler artık birkaç sene evvelki mezunlar değil, fakat adli hayata iyi girmiş müstakbel hâkimler olacaktır. Onlar hukuk kliniklerinden geçecekler, bu hayatı yaşayacaklar, burada kanunları dahi iyi öğrenecekler, ve inkişaf ettirecekleri tenkid hisleriyle kanunların noksan cihetlerini göreyerek, ıslahı icab eden yerlerini göstereceklerdir, ve yarın da taze energileriyle bilfiil ıslahına teşebbüs edeceklerdir.

Fakat yalnız bunları öğrenmiş olmayacaklardır. Nasilki Tıp fakültesinde, müstakbel hekimin iyi hazırlanması için zarurî olan bir tecrübî psikoloji dersi varsa, müstakbel hâkim ve avukatların iyi yetiştirilmeleri için de staj devresinde mahkeme psikologisi dersleri gösterilmelidir. Hâkimler için, imkân hudutları içinde Adliye Vekâleti bunu yapmaktadır. Dinleyici hâkimler namı verilen stajiyer hâkimler, başlarına konulan ve onlara rehberlik edecek olan hâkim vasıtasile günbegün bu tecrübî psikolojiyi öğrenecekler ve avukatlık ile hâkimlik arasındaki münasebetleri tetkik edeceklerdir.

Hukuk klinikleri avukatlar ve diğer Hukuk işçileri için de kapılarını açık buldurmalıdır. Onun içindir ki biz bu klinik tabiri yerine daha şamil bir tabir kullanmak taraftarıyız. Bu tecrübî psikoloji dersleri gayet entresandır, nazik ve zarurî derslerdir. Meslekî hayatın güzelliğinin sırrı belki de bu psiko-

loginin bilinmesindedir. Çünkü bu meslekî hayatın birçok zevk veren cihazları bulunmakla beraber, insanı aldatan ve insana yeis ve hüznün veren cihazları da vardır. Meslekî hayatın üzücü ve yeis verici hallerine ancak mahkeme psikolojisi iyi bilinmekle göğüs gerilebilir.

Bugün bu ilim için elimizde altın gibi kıymetli küçük bir eser vardır. O da (*Calamandrei'nin l'elogio del giudice scritto da un avvocato*, (bir avukatın hâkimi methi), ünvanlı eserdir ki isminden başka bir kusuru yoktur. (Bir hâkimin avukatı methi kitabı ne zaman yazılacak?). Bu kitabın Paskala ve *Montaigne*'e lâyık bir çok hakimane mütalaaları ve çok güzel vecizeleri ihtiva etmektedir. Yalnız teknik malûmat ve ihtizarata değil aynı zamanda metin bir ahlâka malik olmaları lâzım gelen genç avukatlar için bir rehber hattâ bir ahlâk bilgisi ve vazifesini de görebilir. Bu esere mahkeme psikolojisinin "*Port Royal*"i nazariyle bakılabilir. Kitabın bazı sayfelerine serpilmiş olan bazı ince mizahlar ve lâtifeler eseri tezyin etmektedir, ve adli hayatın iki büyük unsuru olan hâkimler ve avukatlar arasında bulunması lâzım gelen itimad ve müsamaha hislerini arttırmaktadır. Şu halde Hukuk kliniki veya hukuk seminerleri mütemmim derslerdendir. Hukukcuların kalplerini şu üç unsur, üç kıvılcım yakmaktadır: İlim, tecrübe ve ruhî faziletler. Bu üç kıvılcımı hukuk seminerleri ocakları yakacaktır.

Tercüme eden :

Dr. Atıf Akgüc

Bursa Sayfavi

Yazan :

MARIANO D'AMELIO

İtalya Temyiz Mahkemesi Birinci Reisi